

szerhez tartoznak, amelyben régente a rokonszenv (szimpatia) székhelyét hitték. Ennek a központi részét a gerincoszlop mentén végighúzó idegláncolat, az ú. n. határköteg alkotja, melybe számos idegdúc van iktatva. A zsigeri idegrendszerhez tartoznak többek közt a szív, a gyomor, a belek, stb. mozgató-, érző- és elválasztó idegei és az ú. n. érmozgató idegek is. Ezek az érfalak síma izmaiban végződnek. Működésük az erek szűkítésében vagy tágításában áll, amit a bőrön az elsápadás vagy kipirulás árul el.

g) Az idegrendszer, amely a nap folyamán folytonosan dolgozik, időnként pihenésre szorul. Alvás közben a szürke agykéreg működése szünetel. Amikor az alvás még nem mély, vagy mikor már közel vagyunk az ébredéshez, a látó, halló, stb. központokban önkénytelenül felmerülő emlékképekből szövődnek az *álomképek*, sőt ezek hatása alatt az alvó ember néha még mozgást is végez: nevet, sír, felül, kiszáll az ágyból stb. Minthogy ítélőképességünk alvás közben szünetel, álmaink is sokszor képtelenek, baradarak.

h) Az embert agyvelejének rendkívüli fejlettsége, értelmének sokoldalúsága, tanulással szerzett tudása és a beszéd messze kiemelkedik a többi teremtmény közül. Ennek köszönhetjük a tudomány minden áldását, a művészetek minden gyönyörűségét.

1940. január 4. hete.

Történelem és alkotmánytan.

1490. január 4. hete.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A nemzeti újjászületés kora: Széchenyi István gróf.

Nevelési cél: A nemzet nagy tanítómestere, aki messze századokra megszabta a nemzet útját... a „Leghívebb magyar“ volt!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Hazánk a francia forradalom és a napoleoni háborúk korában. II. Lipót; az 1790–91-i országgyűlés; a francia forradalom; Martinovics és társai összeesküvése; a francia háborúk; gazdasági bajok, nemzeti kiváltságok; Szent-szövetség.

b) Célkitűzés. Ugy látszott, a nemzet végleg elmerül az elnyomás hullámaiban. Hogy mégsem történt ez meg, az egy kiváló lángeszű magyarnak volt köszönhető: Széchenyi István grófnak. Beszéljünk ma róla.

II. Tárgyalás. a) Az 1825–27-i országgyűlés. Az 1825-ben összehívott országgyűlés tagjaira a nemzeti feladatok egész sora várt. Hazánk ekkor valóban elmaradt a nyugateurópai nagy államok fejlődése mögött. Példátlan volt, hogy nálunk a nemzet nyelvét kizárták az igazgatásból, a fővárosban magyar nyelven nem beszéltek. Az emberbaráti érzésekkel nem lehetett összeegyez-

tetni azt, hogy míg a kiváltságos osztályoknál volt minden jog, addig az ország fenntartásának majdnem minden terhe a jobbágy vállaira nehezedett.

Valósággal a nemzeti vagyon poesékolása volt, hogy kitűnő földjeinket rosszul művelték, iparunk fejletlen volt, a kereskedelem pedig, amely más nemzeteket gazdaggá tett, a magyarságot nem érdekelte. Ha a nemzet élni akart s európai színvonalon akart maradni, okvetlenül változtatni kellett ezeken az állapotokon. A magyar országgyűlés belátta azt, bizottságot is küldött ki a szükséges reformok előkészítésére. Ennek munkálatai azonban csak lassan készültek el. Sokan voltak, akik a lassú készülődéssel nem voltak megelégedve s e helyett tetteket sürgettek. E férfiak között a vezető szerepet gróf Széchenyi István ragadta magához.

b) Gróf Széchenyi István élete. Gróf Széchenyi Ferencnek, a Nemzeti Múzeum megalapítójának fia, Bécsben született. A katonai pályára lépett; résztvett a Napóleon elleni háborúkban és különösen a lipcei „népek csatájában“ tüntette ki magát hősiességével. Később kilépett a hadseregből, beutazta Európát, sokat tanult, alaposan megismerte a külföldi viszonyokat, intézményeket. Utján akkoriban legjobb barátja, báró Wesselényi Miklós is elkísérte. Utazásuk alkalmával elkeseredve látták a nyugati államok fejlett gazdasági, társadalmi életét és elhatározták, hogy vállalva fognak dolgozni hazánk helyzetének megjavításáért.

c) A Magyar Tudományos Akadémia megalapítása. Az 1825-i pozsonyi országgyűlésen Felsőbüki Nagy Pál követ azt hangoztatta, hogy magyar anyanyelvünket a teljes pusztulástól csak a szegény magyar írók mentették meg s ideje volna már, hogy a gazdag magyar főurak is tegyenek valamit nyelvünk megmentéséért. Ekkor a hallgatóság soraiból felállt gróf Széchenyi István és a magyar nyelv művelésére hivatott Magyar Tudós Társaság megalapítására felajánlotta összes birtokainak egyévi jövedelmét, 60.000 forintot. A példáján felbuzdult főurak áldozatkészsége rövid idő alatt olyan összegeket biztosított, hogy ebből megalakulhatott a Magyar Tudományos Akadémia. Széchenyi Istvánnak ez a fellépése és a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása az 1825-i országgyűlés legjelentősebb eseménye.

d) A nemzeti erő egyesítése. De Széchenyi nagyon jól tudta, hogy egyedül nem képes céljait megvalósítani. Ezért maga köré gyűjtötte az eddig inkább Bécsben tartózkodó főnemeseket. Szórakoztatásukra lóversenyeket rendezett s buzdította őket, hogy fordítsanak nagyobb gondot a magyar lótenyésztésre. Ebből a célból Lótenyésztőtársaságot alapított, ez később az Országos Magyar Gazdasági Egyesületté alakult át és az ma a gazdasági életünknek egyik irányítója (OMGE). Hogy a magyar főurak szétforgácsolt erejét közös munkára egyesítse s hogy gyakori eszmecserére adjon nekik alkalmat, megalapította Pesten a Nemzeti Kaszinót,

melynek példáján a vidéki városokban is mind több hasonló kaszinó keletkezett.

e) Széchenyi irodalmi működése. Széchenyi gazdasági eszméinek mennél szélesebb körben való elterjesztése céljából irodalmi téren is korszakot jelentő munkásságot fejtett ki. 1830-ban megjelent könyve, a *Hitel*, amelyet „honunk szebb lelkű asszonyainak” ajánlott, valósággal felrázta a nemzetet. Ebben a könyvben rámutatott arra, hogy a magyar birtokos sok földje mellett is annak ellenére, hogy nem fizet adót, sokszor olyan szegény, hogy közeljár a koldusbothoz. Ennek legfőbb oka, hogy az ősiség miatt birtokát el nem adhatja s nem kaphat rá pénzkölesönt, nincs hitelle. Pénz nélkül pedig nem képes elhanyagolt birtokát rendbehozni. Ezért sürgette az ősiség eltörlését, a földnek gazdaságos művelését, jó utak, hidak, csatornák építését, gyárak, malmok alapítását. „A múlt elesett hatalmunkból — mondotta könyve végén — a jövődönnek urai mi vagyunk. Bírjuk inkább elszánt hazafiságunk és hív egyesülésünk által drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan azt gondolják: Magyarország volt; én azt szeretem hinni: lesz!”

Széchenyi a *Hitelben* kifejtett terveit a „Világ” című munkájában rendszerbe foglalta, harmadik nagy művében, a „Stádiumban” pedig a tervszerű haladás útját mutatta meg nemzetének messze évszázadokra előre. Munkáinak hatása oly nagy volt, hogy rövid idő alatt nagy párt, a haladók tábora állott melléje s terveit magáénak vallotta.

f) Gazdasági alkotásai. De a nagy irodalmi munkásság mellett Széchenyi nem tévesztette szem elől azt sem, hogy építő, nemzetet átalakító hatását tettekkkel jobban lehet elérni, mint a legékesebb szavakkal. Elveit a gyakorlatban is igyekezett megvalósítani. Megindította a rendes gőzhajóforgalmat Bécs és Pest között; megkezdte az Al-Duna sziklagátjainak szétrobbantását s így a hatalmas folyamnak ezen a szakaszon hajózhatóvá tételét. A nagytehetségű magyar mérnökkel, Vásárhelyi Pállal együtt hozzáfogott a Tisza szabályozásához s evvel óriási területeket szerzett a magyar földművelés számára. Életre keltette egyik legkedveltebb eszméjét, a Lánchidat Buda és Pest között. A technikának ezt a remekét Clark Ádám angol mérnökkel építette meg. Ez a hid ütötte az első rést a nemesség adómentességén, mert itt nem es és jobbágy egyformán volt kénytelen fizetni. Széchenyi példáját követve a magyar társadalom is felbuzdult és több új intézményt hívott életre. 1837-ben közadakozásból felépült a Nemzeti Színház, nemsokára azután megalakult az első magyar pénzüzet, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár.

g) Széchenyi István reformtörekvései az országban igen erős visszhangra találtak. Különösen az 1825 és 1848 között három éven-

ként összehívott országgyűlések foglalkoztak sokat Széchenyi terveivel, ők is reformálni, újjáalakítani akarták hazánkat. Ezért ezeket az országgyűléseket reformországgyűléseknek nevezzük.

Lassanként a reformpárt vagy más néven szabadelvű (liberális) párt az országgyűlés alsó tábláján többségre jutott s a jobbagy terheinek könnyítése, a magyar nyelv jogainak kivívása téren igen értékes munkásságot fejtett ki. A felsőtábla tagjai, a főrendek, azonban nagy többségben ellenezték a reformokat s az alsó tábla javaslatait rendszeresen leszavazták. Főleg a szentszövetség eszméitől áthatott bécsi kormány igyekezett lehetőleg minden reformot megakadályozni. Így aztán a haladás e téren lassú volt. E miatt a magyar rendek nagy részében az a gondolat erősödött meg lassanként, hogy hazánknak újjáépítését a bécsi kormány szándékosan akadályozza s ezért, ha kell, a nemzet jövője érdekében szakítani kell Ausztriával. Széchenyi ezt az áramlatot hazájára nézve veszedelmesnek tartotta, küzdött is ellene szóval és írásban, de terjedését már nem tudta megakadályozni, mert ez iránynak szószólója a kiváló szónok, Kossuth Lajos volt, aki ékes-szólásával, elragadó beszédeivel lassanként a maga táborába hajtotta a magyarság nagy részét.

Széchenyi veszedelmesnek látta az Ausztriával való kapcsolatok lazítását, esetleg elszakítását. Kossuth nem félt a kormánnyal való összeütközésétől, azt hitte, hogy ha a nemzet összefog, szembeszállhat a jóval fejlettebb s jobb gazdasági erőben lévő Ausztriával. Széchenyi elsősorban éppen ezért elsősorban a nemzet gazdasági megerősödését akarta, azt hirdetve, hogy ha gazdaságilag megerősödünk, könnyebb lesz szabadságunkat és teljes függetlenségünket kivívnunk. Kossuth azonban elsősorban a függetlenséget sürgette s csak azután gondolta a gazdasági megerősödést elérni. Bár a nemzetnek e két nagy vezére egyformán a szent célért, a nemzet boldogulásáért lelkesedett, útjuk szétvált: s a nemzet a fiatal Kossuthot követte. Széchenyit a nemzete sorsáért való aggodás utóbb súlyos betegségbe döntötte s a szabadságharc bukása után, afeletti kétségbeesésében, hogy ő vitte a nemzetet a pusztulás útjára újításaival, önkezével vetett véget életének.

Összefoglalás: Széchenyi érdemei: Személyes alkotásaival és kortársaira, sőt az utókorra is gyakorolt hatásával mérhetetlen értékeket adott nemzetének s az út, amelyet a nemzet számára megjelölt, ma sem ért véget.

